Ágoston Pribilla Valéria

AZ ISKOLA ÉS A MUNKASZERVEZET

Dr. Stipe Šuvar azonos című könyvének* az ismertetése

Az új nemzedékek beépülése egy társadalomba, alkalmazkodása egy adott társadalom rendszeréhez, viszonyaihoz soha sem ment könnyen.

Az oktatási és a nevelési tevékenység — amely az új nemzedékek beilleszkedésének, szocializációjának fő terhét hordozza — igen jelentős kérdések tisztázása, megoldása előtt áll. E tevékenységgel szemben társadalmunk mind nagyobb igényeket támaszt, mivel a társult munka adott rendszerébe simán beépülő fiatalokat várna tőle.

Mint általában minden nagyobb fordulatot, így az iskoláztatásunkban bekövetkezett változásokat is érthető módon eltérő reakciók, vélemények, viták egész sora kíséri. Érzékeny és nehéz feladat a kétségbeesett szülőket, a tanácstalan diáksereget, egyes kishitű pedagógusokat meggyőzni a közelmúltban bevezetett iskolareform helyénvalóságáról, annál is inkább, mivel újszerűsége egy kissé gyanakvással töltötte el a hagyományos iskoláztatási rendszer, különösen pedig a régi gimnázium hódolóit.

Dr. Stipe Šuvar Az iskola és a munkaszervezet című könyvében megkísérli, hogy némi rendet teremtsen e téren, és hogy az iskolareform megoldásait a felmerülő problémákkal egyetemben, azok elé tárja, akiknek szól.

Igyekezete több mint időszerű, hiszen ez ideig sem a szakmabelieknek, sem másoknak nem sikerült kellő biztonsággal az új és még újabban felmerülő kérdésekben állást foglalni, amíg legalább valamiféle egységesebb elképzelés nem jön létre e tekintetben. Valójában mit is akar ez az iskolareform?

Ebben a pillanatban úgyszólván minden társadalmi tényező a tanulók, egyetemisták társult munkában történő bevezetésén munkálkodik és ezáltal önképzésük új, módszeres elképzelését dolgozza ki. Bár ezt az elképzelést, programot is könnyebb kitűzni, mint megvalósítani, azonban a viták, ha jó cél vezérli a vitázókat, mindig hasznosak lehetnek. Tár-

* Dr. Stipe Šuvar: Škola i tvornica, Školska knjiga, Zagreb, 1977.

sadalmi fejlődésünk eddigi útja és a továbbhaladás szükségessége együttes feltétele a fejlett szocialista társadalmi viszonyok kialakításának. A cél valóra váltásához pedig nem csupán anyagi erőfeszítésekre, mennyiségi növekedésre van szükség, hanem az emberi együttélés, a társult munkában való közös cselekvés módjának minőségi fejlődésére is. A társadalmi vonatkozásokban való viselkedés és tevékenység kialakítása elsősorban a pedagógia ügye, hiszen az oktatás, a nevelés nem valamiféle járulékos elem, hanem a szocializmus építésének egyik alapvető mozzanata. A termelés mai szintjén már nyilvánvaló, hogy a kulturált, mozgékony gondolkodású, sokoldalúan képzett munkások nélkül sem a gazdasági, sem a társadalmi fejlődés terén nem lehet lényegesen továbblépni. Társadalmunkban a nevelés és oktatás átalakulása a szocialista önigazgatás elvein alapuló munka feladata.

Stipe Šuvar könyvének első része, akárcsak egész munkája is Az iskola és a munkaszervezet címét viseli, és több fejezetben tárgyalja az iskoláztatás rendszerének kialakulási folyamatát, az egyes társadalmi rendszerek sajátos pedagógiai irányvonalának a jellegét, különös figyelmet szentel a tőkés termelési mód oktatási rendszerének, annak tipikus jelenségeit boncolgatva megállapítja, miszerint a kapitalizmus előtti osztálytársadalmakkal ellentétben — amikor még az oktatás rendszere aránylag fejletlen és inkább magánjellegű volt, ugyanis kizárólag az uralkodó elit réteg oktatására irányult — a polgári (burzsoá) társadalom kialakulása kezdetén jelentkezik a mindenki számára hozzáférhető nyilvános oktatás és nevelés. A XVIII. sz-ban alakul ki az ún. ipari pedagógia, mely a homo faber embertípus helyett inkább a homo aeconomicust igényli. A kapitalizmusban az iskola a munkaszervezet mellett nőtt ki, és akkor is és most is a modern kapitalizmus idején, a tőkeviszonynak volt és van alárendelve a munka és az oktatás a termelőerők fejlődése vonatkozásában egyeztethető csupán, melynek a relatív értéktöbblethez jutás a célja.

A továbbiakban az oktatás terén előállt „boom" és krízis jelentőségével, a tudományos-technikai forradalommal és az oktatás osztályjellegével foglalkozik a szerző, melynek során megállapítja, hogy az oktatási „boom" tkp. a kisburzsoázia megsemmisítésének a monopoltőke erősödésének, az élet további bürokratizálódásának többrétű kifejezése. Az iskola válságának és izoláltságának megszüntetése csakis a munkaszervezet átalakulásával valósítható meg. A „boom" és a „krízis" is reprodukciós szükségletekből jött létre. A burzsoázia konfiskálta és monopolizálta a tudományt, és a tudósok a művészekkel egyetemben csak egy frakciót képviseltek, melyet az uralkodó osztály kaparintott meg magának. Az új kapitalizmusban az iskola intézményének fő rendeltetése, hogy a fölösleges munkaerőt abszorbeálja, és a termelőerőket sterilizálja, akiket a fennálló termelési rendszer nem tudna kihasználni.

Az iskola szocialista-kommunista „felbontása", valamint a termelés és az oktatás integrációja című fejezetben a munka és az oktatás egybekap-

csolásának lehetőségeiről van szó. A tudomány teljes társadalmasításával a szellemi és fizikai munka egy személyben egyesül, illetve minden munka az ember alkotó bizonyítékának színhelye kell, hogy legyen. Ezért a társadalmi termelés folyamatát úgy kell megszervezni, hogy lehetővé váljon a gépek szocialista alkalmazása. Csak a kommunista szervezettségű társadalom képes tagjai számára olyan lehetőséget nyújtani, hogy sokoldalú képzettség birtokában ezt sokoldalúan tudják hasznosítani.

A szocialista doktrína alapfeladatának tekinti az iskola és az élet egységének, a társadalom minden egyes tagjának egységes magasfokú oktatásának, a szakmai és az eszmei-politikai képzés egységének megvalósítását.

A társult munka és az oktatás című fejezetben az oktatás és nevelés legidőszerűbb kérdései kapnak helyet, s amint azt a szerző is megjegyzi: „a társult munka fázisa még nem befejezett szocializmus, nem egy végleges társadalmi forma, csupán egy lépés a szabad termelők kommunista asszociációja felé". Hogy az oktatás új társadalmi szerepe kialakulhasson, mindenekelőtt a munkafolyamatokkal való szerves egység megteremtésére kell törekedni, a pedagógiai viszonyok izoláltságának és elkülönülésének áthidalására van szükség, hiszen az oktatás átalakulása nélkül a társult munka társadalma sem valósítható meg. Az oktatás és a nevelés elsődleges célja pedig az egyén intellektuális képességének és társadalmi kompetenciájának fejlesztése az alkotómunkára való serkentés céljából. Oktatásunk következésképp nem korlátozódhat csupán jó „szakbarátok" felkészítésére, minél nagyobb humanisztikus műveltséget kell nyújtani mindenkinek, és nemcsak a kisebbségnek, mivel ezáltal ez utóbbi kultúrelit réteggé válik.

A könyv második részét az oktatás és nevelés átalakulásának problémaköre képezi, s ennek keretében kapnak helyet az oktatás osztályjellegével és a pályaválasztással kapcsolatos kédések.

Šuvar a munkaszervezet és az iskola kapcsolatát bizonyos integráció formájában véli megoldani, mely alapján a munkaszervezet az oktatás színhelyévé, míg az iskola a munka világának színhelyévé kell hogy váljon. Ennek megvalósítása nélkül nem beszélhetünk alaposabb oktatási reformról a szocializmus társadalmában. Arra kell törekednünk, hogy megfelelő oktató-nevelő munka révén az alapvető termelőosztály keretében tartsuk az embereket, és odahassunk, hogy odatartozásuk mély meggyőződésük eredménye legyen.

Társadalmi viszonyainkban még sok tényező fékezi a termelőmunkát és a munkásfoglalkozásokat. Az iskola és a szakképesítés dualizmusa még döntően befolyásolja a pályaválasztást; a megszüntetésére irányuló kezdeményezések elsődleges feltételei a pályaválasztás pozitív alakulásának.

A szakirányú oktatás közös alapokra való helyezésével, és a szélesebbkörű általános oktatás bevezetésével a munkásképző iskolákban megtörtént a fent említett kettősség megszüntetésére irányuló első lépés. A nyil-

vános viták során a legtöbb huzavona a gimnázium intézménye körül támadt, különösen a hagyományőrző elit értelmiség körében. Végső soron az oktatási reform következetes megvalósítása az intelligencia megszűnéséhez kellene hogy vezessen, munkakörünkre való tekintet nélkül mindannyiunknak értelmiségiekké kellene fejlődnünk a szellemi értékeknek szabad, kötetlen lírai megfogalmazása értelmében. Az új iskoláztatási rendszernek pedig éppen abban rejlik tényleges értéke, hogy nem munkásokra és tisztviselőkre osztja a dolgozókat, hanem a munka összetettségi fokát veszi alapul.

A következő fejezet a főiskolai tevékenység céljai meghatározásának problémáit tárja fel, és öt pontban vázolja annak céljait a társadalmi rendszerekre és a tudományos-technikai fejlettségre való tekintet nélkül. 1) a főiskolai oktatás kiszélesítése, 2) a hozzáférhetőség osztályi hovatartozása figyelmen kívül hagyásával mindenki számára lehetővé kell tenni a továbbtanulást, 3) az oktatási folyamat és a tudományos munka egybekapcsolása, 4) a főiskolai tevékenység gazdasággal és más társadalmi területekkel történő együttműködés kialakítása, 5) a főiskolai oktatás azok számára történő fejlesztése, akik már dolgoznak, vagy folytonos továbbképzésre szorulnak.

Nem elegendő csupán az oktatás néhány tényezőjét a műhelybe áthelyezni, jóval többre van itt szükség, az iskolát kell közvetlen termelőerővé fejleszteni, a munkaszervezet pedig a tanulás és tudásszerzés színhelye kell hogy legyen. Az oktatás közös alapokra helyezésével lehetővé vált, hogy a fiatalok még a pályaválasztás előtt bepillantsanak a gépek, az emberi munka világába. A főiskola nem fogalmazhatja meg céljait kizárólag saját keretében, mindenképpen releváns társadalmi környezetre kell támaszkodnia, a mi esetünkben a releváns és meghatározó környezetet a társult munka világa jelenti. A főiskolai tevékenység demokratizálásának nem az a célja, hogy azoknak számát növelje, akik tanulmányaik folytatásával az elit rétegbe kívánnak kerülni és karriert akarnak maguknak csinálni, hanem hogy minden egyetemi végzettségű ember egyenrangúvá váljon a társult munkában dolgozókkal.

A társult munka és a szakirányú oktatás reformja című fejezetben a szerző a munkaszervezet és az iskola kapcsolatának jellegét igyekszik közelebbről megvilágítani, és kihangsúlyozza miszerint az oktatás és nevelés egész reformját a társult munka szükségleteire kell alapozni, ennek aktuális igényeiből kell kifejlődnie és a társult munka fejlődésének a távlatain kell alapulnia.

A reform végső célja, hogy a szakirányú oktatásban részesülő tanulók minél teljesebb általános műveltségre tegyenek szert. Ezért a közös alapok néhány új tartalommal egészültek ki, ezek: a marxizmus alapjai, az önigazgatói szocializmus elmélete és gyakorlata, a termelési-technikai oktatás, a honvédelem. Ilyen módon hazánk középisoklásainak 3/4 része nagyobb tudásban részesül. Legalább azt kellene elérnünk, hogy a középiskolások 2/3-a azonnal elhelyezkedjen, és ne válassza azonnal az egyete-

met, vagyis a társultmunka-alapszervezet jelölje ki azokat, akiket továbbtanulásra érdemesít. Hogyha öt—hat éven belül elérjük azt, hogy az egyetemisták többsége a társult munkából érkezik, akkor munkánk sikeresnek mondható. Az előítéleteket pedig minél előbb fel kell számolnunk, ugyanis az értelmiségiek java része valóságos tragédiának tekinti, ha gyermeke a közvetlen termelők sorába áll. Iskoláink eddig, bár nem tudatosan, de a munkásosztályból való menekülésre oktattak, és az egyetemekkel karöltve jó szakbarbárokat, illetve szűk látókörű specialistákat neveltek, akik társadalmi tényezőkként sem eléggé kiforrottak. Oktatásügyünk szintén fontos kérdése az oktató-nevelő folyamat megszervezése. Végső ideje, hogy eldöntsük miért harcolunk, a minőségért vagy a mennyiségért.

Az oktató-nevelő folyamat végső célja a tanuló önképzési lehetőségeinek a megteremtése. A koncentráció súlypontja a tanulónak arra a képességére irányul, amely a legkifejezettebb, tehát arra kell ösztönözni, amire képességei feljogosítják. Makarenko szavaival élve távlati vonalakat alakítsunk ki diákjainkban. Ezzel párhuzamosan az előadókkal szemben támasztott követelmények is módosulnak. Egy tanár sem zárkózhat tantárgyába, az a bizonyos iskolaóra nem fedheti munkája lényegét, szervező-vezetőnek kell lennie, tehát a munkaköre kibővül.

A kreativitás képességének kifejlesztése céljából az eddigi tantárgyi keretek szűknek bizonyultak. A cél a sokoldalúan képzett harmonikus egyéniség nevelése, ez viszont már sokkal összetettebb feladat és nagyobb körültekintést igényel. Nem „termelő" — „fogyasztó" embertípust kell nevelni, hanem olyat, aki anyagi és szellemi javakat termel önmaga és mások számára. Művelődésének folyamata nem fejeződik be és nem szakad meg az iskolában, lehetőségei az újabb tudásanyag megszervezésére korlátlanok, hiszen a termelő saját szükségletét követi és elégíti ki. Az oktatás társadalmasításának rendszere nyitott kell hogy legyen, alkalmazkodó, olyan értelemben, hogy állandóan, változni, alkalmazkodni tudjon. Végezetül pedig: az oktatás nem fogyasztás, hanem termelés.

A könyv izgalmas, nagy figyelmet érdemlő fejezete az iskoláskor előtti nevelés feladatainak mérlegelése, amelyeknek külön fontosságot tulajdonít a szerző. Az oktató-nevelő tevékenységet a gyermeki kreativitásra, az alkotómunkára való serkentésre, az egyéni prediszpozíciók és képességek fejlesztésére, a gyermeki hétköznapok tartalmas megszervezésére kell összpontosítani. A gyermeknek is élnie kell a maga életét, és nem szabad megfosztani őket attól, hogy ők maguk válasszák meg emberré való formálásuk módját. Itt az önnevelés és önképzés jelentősége felmérhetetlen. Mindennek érdekében csökkenteni kell az értelmetlen pedagógizálás hatását, mely mindmáig inkább viselkedésformára és nem alkotómunkára serkent, ezért kell már az általános iskolában olyan személyiségeket nevelni, akik alkotó módon viszonyulnak a társadalmi munkához, ez pedig úgy valósítható meg, ha az alapfokú oktatásban is min-

dennapi, sokoldalú és munkajellegű kapcsolatot alakítunk ki önigazgatói gyakorlatunkkal.

Ugyanakkor itt kell kitérni a pedagógiai dogmatizmus és pozitivizmus elleni harcra is, hiszen az autokratikus pedagógia még mindig jelenlévő kategória, a kreativitás fejlesztésének módszere, az elemző-rendszerező gondolkodás képességének kialakítása egyelőre még háttérbe szorul. Más szóval a tisztviselői szellemet száműzni kell az iskolából, és az oktatás-nevelés folyamatát a munkaszellem jegyében kell megformálni.

A marxizmusról és az „iskolai" marxizmusról című fejezetben a marxizmus oktatásának feladatait és módszeres megoldásait elemzi a szerző, és abból az egyszerű megállapításból indul ki, miszerint fontosabb a társadalom megértése, mint annak formális elfogadása. Tehát a marxizmust is lehetőleg, mint mindennapi életünk kritikáját kell átadni, a marxista gondolkodásmód elsajátításán van a hangsúly. Ennek érdekében külön figyelmet kell szentelni már az iskoláskor előtti tartalmak megválasztásánál is.

Nagy fejtörtést okoz, hogy a pedagógusok mostani nemzedéke viszonylag tájékozatlan a marxizmus terén. Megfelelő szakkáderek képzését, biztosítását kell lehetővé tenni, a pedagógiai pályára készülőket már közvetlenül az általános iskolai oktatás befejezésével elő kell készíteni jövendőbeli hivatására.

A könyv befejező részében S. Šuvar külön foglalkozik az oktatásügyi dolgozóknak a forradalomban betöltött szerepével, a Kommunista Szövetségnek az oktatásban a dolgozókra gyakorolt hatásával, az oktatás eszmeiségének kérdéseivel, az oktatásügyi dolgozók oktató-nevelő munkájának kiterjesztésével.

Az iskoláztatás rendszerében eszközölhető változások terén még sok a tennivaló, és fő feladatai a következők: a szervezett iskoláskor előtti nevelés kiszélesítése, az általános iskolai és középiskolai reform fejlesztése, a pedagógusok szocialista orientációjának és szocialista angazsáltságának bővítése, olyan szakemberek képzése, akik műveltségüket szüntelenül magasabb szintre emelik, tudásukat folyton gyarapítani, szellemi-lelki világukat állandóan gazdagítani képesek. Oktatásügyünk gondjai társadalmi problémák. Fiataljaink egész sor különböző jellegű benyomásokban gazdag környezetben nevelkednek. Társadalmi tevékenységre, alkotómunkára való nevelésük tehát nemcsak lehetséges, de szükséges is.

Dr. Stipe Šuvar munkája gondolatébresztő fontos könyv, mely iskoláztatási rendszerünk legégetőbb, legidőszerűbb kérdéseire keres választ és nyújt megoldási lehetőségeket.